

HORA*

İvan BUNKOV

(Превод на турски език на разказа „Хорото“ от Иван Бунков)

İspitli¹ Köyü şenliğine geç kaldık. Kutlamaların zirve yaptığı saatlerde – akşam sekiz buçuk, dokuz gibi– ulaşmayı başardık. Şenlik meydandıydı. Ancak onların meydanının bizim meydanlarımız gibi olduğunu düşünmeyin. Ne küçük, ne kirli, ne keçi ve koyunlar tarafından pisletilmiş, ne de 23 Eylül 2009’da karanlık içinde. Meydanın üç tarafı çimenli yollar ve yüksek çınar ağaçlarıyla çevrili. Aydınlatma direkleriyle de. Ama şenlik için daha fazla aydınlatma yerleştirilmiş. Gündüz gibi. Dördüncü, kuzey uçta yüksek bir açık hava tiyatrosu yükseliyor. Bütün köy sakinleri neredeyse orada oturuyor. Açık hava tiyatrosunda olmayan ise, sahneye dönüşen meydanın etrafına çepeçevre dizilmiş masalarda Ya da şimdi bir hora alanı olan buraya, yani meydan sahnesine akan sokaklarda. Sahne ışıkları altında buraya adım atan herkes artık bir katılımcı, şenlik diye adlandırılan bu büyük eğlencenin bir oyuncusu. Orkestra, yakından ve uzaktan görülebilmesi ve duyulabilmesi için özel olarak monte edilmiş bir boru sahne üzerinde yüksekte yer alıyor. Üst üste dizilmiş hoparlörler, sekiz metre yüksekliğinde yankılanan bir barikatı andırıyor. Ses gözün görsün, pardon kulağın duysun; saf, enfes! Tam da müzisyenlerin keyifle, nefesleri tükeninceye kadar çalmaları için.

Meydanda, sanki dille yalanmış gibi temiz hora alanında, dört-beş hora dizisi kaotik bir ritimle bir araya geliyor ve dağılıyor. Nabız atar gibi, sürekli eğilen, kıvrılan ve açılan büyük ve renkli çemberlerden oluşan devasa bir canlı organizma gibi bir araya geliyor, toplanıyor ve açılıyorlar. Nasıl ki evrende, duyulmayan kozmik müzik altında yıldız kümeleri üst üste binmeden, birbirine değmeden ve birbirine geçmeden dönüyorsa, burada da her hora, klarnetin önderlik ettiği temiz ve ölçülü bir melodi altında kendi yoluna gidiyordu.

Hora çemberleri duruyor, hızlanıyor, yavaşlıyor, bekliyorlardı; bazen dervişler gibi kendinden geçmiş hâlde dönen elebaşlarını takip ediyorlardı. Çoğu zaman horanın başını çeken kişi, sanki uçuyormuş gibi bir izlenim yaratıyordu. Kendi ekseni etrafında dönüp bir anlığına horadan ayrılarak yukarı doğru şahlanıyor, aşağıya eğiliyor, sonra maharetle, havalı havalı yere basıyor, ufak ufak adımlar atarak ellerini dizlerine vuruyor ve çömeliyordu; hemen sonra da sıranın önüne atlıyor, yine onurla ve duyguyla horanın en başına demir atıyordu. Oyuncular, gökyüzündeki bir kuş sürüsü gibi onu takip ediyorlardı.

Aman, Tanrım! Böyle bir mucize görmemiştim; adeta yerimde donmuş kalmıştım.

Bakıyorsun, bu horalar da sözde bizim horalarımız gibi, ama yine de fark yok değil. Bizim horamız son zamanlarda kusursuz ve asker sırası gibi düzgün ve düzenli oldu; dansı meslek edinmiş kadınlarımız da satranç piyonu gibi bembeyaza büründüler, sahte kostümler içinde, cinsiyeti belli olmayan kuklalara dönüştüler. Erkeklerimiz de

* Birçok kişi tarafından el ele tutuşarak oyun müziği eşliğinde oynanan bir halk oyunu. (ç.n.)

¹ İspitli (Spaleo) – Doğu Trakya’da, Bulgaristan ve Türkiye sınırına yakın bir Yunan köyü. (ç.n.)

profesyonel dans toplulukları içinde erkeğe has endamı giderek kaybediyor, karıncalar gibi kasıla kasıla oynuyorlar. Onları izlerken sinirlenme de dur! Hepsi sanki bir tornadan çıkmış gibi!

Burada, küçüklerin yer aldığı bir horayı dört ya da beş yaşında güzel bir kız çocuğu yönetiyor. Kız, batı yönünde şu tepenin üzerinden kuş uçuşu 10 km ötedeki köyümde giyilenlere benzer bir halk kıyafeti giymiş. Boynunda da, beyaz kumaş elbisesinin üstünde, büyüklerde olduğu gibi, horanın ritmine göre savrulan bir dizi altından kolye var. Başında bir mendili de. Elinde de kendinden emin bir şekilde, cilveyle demeyelim de, çocukça bir işveyle çevirdiği bir mendil. Adımlarını da aceleyle, ama karıştırmadan ve tıpkı küçük bir hanımefendi gibi duruşunu dikleştirerek atıyor. Çocuğun kendini ortak sürüden ayırdığı ve kendi başına uçtuğu anlar oluyordu. Sadece kendine has hareketlerle. Oysa çocuktu!

Diğer horanın önünü otuz beş yaşlarında, üzerinde beyaz kostüm, ayak bileklerini öne çıkaran kapri pantolon ve kolsuz bir bluz olan, kolları yaşına göre biraz dolgunca bir kadın çekiyordu. Kabarmış vücudundan inanılmaz bir çeviklik fişkırıyordu. Seksapelin yanı sıra, gizli bir anaçlık ve horanın önünü çekmek gibi her şeyin üstesinden gelebilmenin gururunu yayıyordu. Böyle bir kadını başına voyvoda olarak bile seçebilir, ona zevkle itaat edebilirsin. Kâh poposunu gizlice ortaya çıkararak belinden eğiliyor, kâh bizde erkeklerin yaptığı gibi çömeliyordu. Bunun bir kadına bu denli yakışacağını asla bilemezdim, özellikle de böyle, beyazlar içinde olan bir kadına – yahu kadın gözün görsün. Kadın bütün vücuduyla oynuyordu. Dizgini elinden bırakmayan bir afet. Bile bile güzel koşumların içine giren güzeller güzeli bir kadın. Ayakları yere dokunuyor, belden göğüslerini ve omuzlarını öne atıyordu. Yüzü içten gelen bir sarhoşlukla parlıyordu. Gözleri yarı yumuktu. Sanki iç dünyası, dünyanın kendi etrafında döndüğü gibi ayrı bir ritimde dönüyordu. Dünyanın da aslında Güneş'in etrafındaki kızıl kıyamette, her ikisinin de Samanyolu ve bütün diğer galaksiler içinde döndüğü gibi.

Bir başka horanın başını erkekler çekiyor. Ağırbaşlı ve gülümseyen hemşehriler. İri kafalar, ince omuzlar, biraz orantısız gövdeler, tipik Akdenizliler. Bana o kadar köylülerimi hatırlatıyorlar ki. Bir zamanlar biz böyle düğünlerde ve şenliklerde oynardık. Bütün kalbimiz ve ruhumuzla. Koreograflar ortaya çıkmadan ve bizi dansta da tek tipleştirmeden önce. Bu meydandakiler tam birer virtüözdü. Değerinin farkındaydılar.

Hayatı boyunca kendini beğendiği belli olan, yetmedi – etrafındakilerin de beğendiği ve beğenilmeye de devam eden yetmiş beş yaşında dik, üzerinde açık bej pantolon, açık mavi gömlek, belinde açık kahverengi kemer, saçları geriye doğru taranmış bir erkek ışıldakların altında vakurla adım atıyordu. Klarnet, isabetle seçilmiş, iyi bilinen alt perdede iki oktav arasında çalınan, aniden yükselen ve kısılan boğuk bir döngüye sahip Yunan makamını çalıyordu. Zamanında bu tını bizde de vardı, ama artık ara ki bulasın. Bu usulde çalan son kişi, bir zamanların Lenovo grubundan Nikola Yankov'du. Şimdi de, onun "Sofrada" türküsünü duyduğumda katiyen gözyaşlarıma hâkim olamam.

Orkestranın desteğini arkasına alan klarnetçi, siyah abanoz borusundan çoktan kaybolmuş halkların gizemli çığlıklarını geçiriyordu. Ne ki bu çığlıklar bir Balkanlının sertleşmiş damarlarının uyuşmuş kıvrımlarını canlandırmak için yeterliydi! Eğer erkeksen, asla buna karşı koyamazsın! Bu yüzden bizim yetmiş beş yaş üstü ahbabımız başını kaldırmış, bilinmeyenin eşiğinden atlayarak burası gibi olmayan, farklı boyutlu bir

alana geçiyordu; sadece ebedi itibar sahibi yaşlıların sahip olduğu o vakur güçle horanın başını çekecekti. Bu seçilmiş kişiler sanki ölümsüz gibidir. Homeros gibi havadan sudan hikâyeler anlatabilirler, göz kırpmadan, en ince ayrıntısına kadar; tıpkı kör ozanın ölümlülerin ve ölümsüzlerin hayatlarını anlattığı gibi! Tıpkı tanrı katında birisi gibi. Peki, böyle bir durumda, en azından mezar kubbelerinde gördüğün ve kitaplarda okuduğun her şeyi bir an için kafadan geçirmemek mümkün mü? Aşil'in ziyafetlerini, Dionisos'un çılgınlıklarını, Paskalyayı, Hıdrellezi, Kasımı... Hora hayatımızda ne zaman eksik oldu ki! Nasıl da döktürüyor şimdi bu çılgın yaşlı Yunan! Yeniden doğan Yüzbaşı Mihalis sanki?! Ya da Kazancakis'in diğer kahramanı Zorba? Evet, Zorba bir model, erişilmez bir model. Zira yeniden yorumlanamaz. Eşanlamlısı da yoktur! Artık yetmiş beş yaşındaki bu ak saçlı, ağırbaşlı adam horadan ayrıldı ve kollarını döndürerek uçtu gitti.

Müzik gürlüyor! Ritimler değişiyor. Oyuncular sıradan kopuyor ve yeniden tutunuyorlar.

Ellili yaşlarında bir kadın horanın başına geçti. Üzerinde rengârenk pileli bir etek. Sanki tornadan çıkmış ince bacak ve ayak bilekleri. Bir ayağından diğerine zıplıyor, ellerini yeri süpürür gibi sallıyor, ekin eker gibi çömeliyor ve bana çok uysal ve tanıdık olan bir Demeter'i² anımsatıyor.

Giymiş kuşanmış, öğleden sonrası uykusuyla yorgunluğunu atmış köy halkı bu şenlik akşamında bizim halkımızdan farklı görünüyor. Yüz hatlarımız aynı olsa da, onların yüzünden gizli bir mutluluk okunuyor. Bize nazik bir şekilde loukaniko³, lahana, yerli şarap ve uzo ikram eden garsonlarla konuşma tarzlarından ve hareketlerinden belli oluyor.

Şimdiye kadar çok şey gördüm. Ölçüyü kaçıran, zum olan, kavga ya da maraza çıkarmak isteyen birini görmek için boşuna bakındım. Yok! Bütün hünerini ortaya dökme sahnesi, kasaba meydanının ışıdakları altındaki mekân kalıyor. Buraya, ışıklı meteorlar gibi, insanlar açık hava tiyatrosunun sıralarından içeri giriyor, masalardan fırlıyor, kuşlar gibi kollarıyla uçuyor ve cesaretine göre, kimisi horanın başına, kimisi sonuna, kimisi de ortasına tutunuyordu! Kendilerini kendilerine, horaya, köye ve eğer mümkünse bütün dünyaya göstermeye geliyorlardı. Dansla her şeyi ifade ediyorlardı. Kendi öz özlelerini. Adımların ve müziğin diliyle kendi hayatlarını anlatıyorlardı – hayatı nasıl gördüklerini, neden yaşadıklarını ve neden öleceklerini.

Burada şu Daycho,⁴ Payduşka,⁵ Elena horasını, üç adımlının ya da Riçenitsa'nın neden icat edildiklerini daha iyi anlıyorsunuz. Hastalıkların ya da yılların yükü altında ezilen, yaşı kemale ermiş bir kulun bile niçin sıradan kopmak istememesini.

O gece Yunanlar pek çok hora oynadı. Ada devletinin her yerinden horalar. İşte Arnavutluk dağlarında oynanan, kartalın dansı gibi mağrur bir dans. Bu da Yunan Makedonya'sından. Yok mu o yıldırım çevikliğiyle kalkan dizleri havada tutmalar, birbirinin kuşağına tutunmuş erkeklerin yere okşarcasına hafif basmaları! Kadınların

² Demeter – Eski Yunan mitolojisinde tarımın, bereketin, mevsimlerin ve anne sevgisinin tanrıçası. (ç.n.)

³ Domuz eti veya kuzu etinden yapılan ve portakal kabuğu, rezene tohumu ve diğer çeşitli kurutulmuş otlar ve tohumlarla tatlandırılan, bazen aromatik odunların üzerinde tütsülen bir tür Yunan sosisi. (ç.n.)

⁴ Kuzey bölgelere özgü bir Bulgar halk dansı; 9/8 ritminde oynanır. (ç.n.)

⁵ Yaygın bir Bulgar halk dansı; 5/8 ritminde oynanır. (ç.n.)

zarafeti! İşte, seksen yaşlarında bir kadın sıradan koşturdu ve horanın başına geçti. Sirtını dikleştirmiş, iri göğüslerini kaldırmış, kollarını yatay olarak açmış, ince ince adım atıyor, diyeceksin ki baleye geçecek, ayak parmaklarının üzerinde doğrulacak, ama hayır, bir daire çizdikten sonra yine sol eliyle horayı tutup ileri doğru götürüyor, topuz yapılmış dağınık ve aklaşmış saçlı başı hâlâ yukarıda. O şimdi, boynunda altın paralı kolyesi olan ve elinde mendili işveyle sallayarak horayı çeken hani şu kızın yaşlarında olmalı. Yani horayı yöneten kişinin kaç yaşında olduğunu kim bilebilir? Ruh, zaman tanımaz! Sonsuzluğun bir parçası!

Şenlik gece yarısından sonra da devam ediyor. Müzik bir an olsun durmuyor. Mola yok, akşam yemeği yok. Klarnetçi iki icra arasında, parmaklarının arasına sıkıştırdığı sigarayı içiyor. Pişano da durmuyor. Gitar da, buzuki de. Sık sık genç ve güzel kadına türkülerinde eşlik ediyor.

Burada pop-folk falan hak getire. İşin cılcını çıkarmak yok. “Var mı bana yan bakan?” cakası yok! Hayır! Ucuz alım çalım yok! Burada hakiki olana değer biçiliyor. Sağlıklı şekilde yol alınıyor. İnsanlar da dans ediyorlar – düzgün ve kusursuz değil, ama içten ve yapmacıksız.

Bu insanlar ne profesyonel dansçı, ne Spor Akademisi mezunu sporcular, ne de heveskârlar. Bunlar gündüzleri tarla süren, ekin eken, tarhana atölyesinde çalışan, bir yerlerde ders veren ya da dünyanın karışık kültürlerini özümsemiş sıradan insanlar. Almanya’dan, Finlandiya’dan, İtalya’dan, Fransa’dan, Amerika’dan bu şenlik için gelmişler. Bu gece hepsi, dünyaya göz açtıkları İspitlili. Şenliğin önceki günlerinde ise, bir zamanlar köyden göç etmiş ve şimdi film yönetmeni, ressam, müzisyen, profesör olmuş kişiler kendi köylerinde çeşitli etkinliklere katılmışlar. Film galaları düzenlenmiş, kitaplar tanıtılmış, buradan yola çıkan ve ta Münih’e kadar uzanan bir rock grubu konser vermiş. Profesörler sunumlar yapmış, aralarında tartışmış. Her şey hakkında. Özellikle de hayatın anlamı hakkında. Hayatta kalabilmenin yolları hakkında. Sınırdan olsa da, köy haritadan silinmek istemiyor.

Karşıdaki sınırın bir taş atımı ötesinde bulunan kendi köyüm Huhla için yapmaya çalıştığım, burada artık hayata geçirilmiş. Demek ki hep aynı rüzgâr serinletiyor bizi, hep aynı fikirler etrafında dönüyoruz. Geceleri balkonumdan gördüğüm he şuradaki cezbedici ışıkların yandığı yerde artık başarılı olunmuş.

Şimdi orada, ışıldakların altındayım. Horaya tutunmak için çilgınca bir arzu şahlıyor içimde. Yazar Nikolay Haytov’u hatırlayarak havalı şekilde heyecanla meydana doğru iniyorum. Her çatışmadan sonra voyvodaların –Angel’in de, Vılçan’ın da ve Petko’nun da– ortak bir insani zaafı olduğunu paylaşmıştı benimle. Voyvodalar hora kurulmasını istiyorlarmış. Ardından kendileri de horaya tutunuyor ve oynuyorlarmış. Yaşadıkları gibi.

Kollarımı kaldırıyor ve horaya katılıyorum. O beni usulca alıyor içine, gökyüzü gibi aynı anda her yerde. Ve kanatlanarak uçuyorum. Samanyolu’nda bir toz zerreciği.